

Søskendeltakelse i NBO kan forebygge sjalusi og styrke familiebandene

Å inkludere søsken i NBO gjør det mer komplekst å utføre observasjonene, noe som setter større krav til klinikerens. Samtidig kan nettopp det at søsken deltar, bære frukter.

Benedicte Humborstad Orvik

Psykologspesialist
BUP Follo, Akershus universitetssykehus

Barn

Søsken

Nyfødt

Newborn Behavioral Observations

Sykepleien 2021 109 (84921) (e-84921)
DOI: 10.4220/Sykepleiens.2021.84921

Hovedbudskap

Å inkludere eldre søsken i atferdsobservasjoner av et spedbarn med metoden Newborn Behavioral Observations (NBO) kan styrke relasjonen mellom barna og forebygge at familieutvidelsen blir en psykososial stressor for det eldre barnet. I gjennomføringen av NBO utforsker det eldre søskenet spedbarnets kommunikasjon og behov. Klinikerens viser hvordan et godt samspill i familien kan fasiliteres, og kan nyansere foreldrenes forventninger til det eldre søskenet. Faktorer som kan komplisere søskendeltakelsen, er foreldrenes eget strev og deres håndtering av barnas behov samt det eldre søskenets tilknytningstrygghet, emosjonelle trygghet, alder, utviklingsnivå og temperament.

Manualen for Newborn Behavioral Observations (NBO) legger vekt på spedbarnet i møte med sine foreldre, mens søsken får lite oppmerksomhet som potensielle deltakere. NBO brukes fleksibelt i møte med spedbarnet, mor og far, og setter store krav til klinikerer. Med kliniker menes helsepersonellet som gjennomfører NBO sammen med familien.

Klinikerer skal være tilgjengelig med sine observasjoner og refleksjoner, sin veiledning og sin reguleringsstøtte for tre unike mennesker, i tillegg til å være bevisst sin egen rolle og sitt bidrag i rommet. Å inkludere søsken gjør utførelsen mer kompleks og setter større krav til klinikerer. Samtidig kan nettopp det at søsken blir inkludert, bære frukter.

Jeg ønsker å belyse viktigheten av at søsken deltar i anvendelsen av NBO, samt beskrive forhold som kan komplisere en slik deltakelse. Jeg vil også illustrere hvordan søsken kan inkluderes gjennom et eksempel fra klinisk praksis.

NBO kan styrke familiebåndene

NBO støtter familien i å bli kjent med spedbarnet sitt gjennom oppmerksom lytting til hva barnet kommuniserer med kroppen sin om seg selv og sine kompetanser, preferanser, styrker og mulige sårbarheter (1, 2). Familien blir kjent med hvordan spedbarnet kan trenge støtte fra foreldre og omgivelser for å tilpasse seg til og utvikle seg i omverdenen.

LES: NBO kan lære foreldre å forstå det nyfødte barnets signaler bedre

Gjennom å styrke foreldrene i å «lese», tolke og forstå barnets atferd og utvikling blir foreldrene i enda bedre stand til å respondere på måter som møter barnets behov og er regulerings- og utviklingsstøttende. NBO kan også styrke relasjonene mellom spedbarnet og de øvrige familiemedlemmene.

Å inkludere søsken kan forebygge søskensjalousi

Søsken har gjerne en rekke ulike følelser knyttet til det å få et nytt familiemedlem. Min erfaring er at mange barn ser frem til å bli storebror eller storesøster, og gleder seg over å ha fått et nytt familiemedlem når spedbarnet er født. Samtidig har jeg erfart at søsken også kan gi uttrykk for vanskelige og ubehagelige følelser i møte med en ny lillebror eller lillesøster.

For noen barn kan det å få et nytt søsken være en psykososial stressor og ha en negativ innvirkning på barnets mentale helse og utvikling (3). Derfor er det viktig å kartlegge hvem som er en del av kjernefamilien, og å vurdere om og på hvilken måte søsken kan inkluderes i anvendelsen av NBO.

«Det er essensielt at det eldre barnet kjenner seg like viktig som den nyfødte.»

Å inkludere søsken kan forebygge at familieutvidelsen blir en psykososial stressor for det eldre barnet. I tillegg kan det forebygge søskensjalousi og i stedet bidra positivt for relasjonen som utvikler seg mellom den nyfødte og storebror eller storesøster. Selv om manualen for NBO setter spedbarnet i sentrum, er det viktig at klinikerens, der søskenet er inkludert, retter oppmerksomheten mot søskenet på lik linje som mot spedbarnet.

Det er essensielt at det eldre barnet kjenner seg like viktig som den nyfødte. Klinikerens kan forsøke å oppnå dette ved å vise lik interesse overfor søskenet som overfor spedbarnet, følge søskenet i det han eller hun er opptatt av og ønsker å dele, samt beskrive søskenets følelser, opplevelser og bidrag i samspillet.

Hvilken respons søskenet får på sine følelser og opplevelser og sitt samspill med spedbarnet, samt hvordan søskenets følelser fortsetter å utvikle seg, vil virke inn på relasjonen som utvikler seg mellom søskenet og spedbarnet.

Siden NBO er en kortvarig intervensjon, er det i tillegg viktig med langsiktige tiltak for å forebygge søskensjalusi. Dette kan være at omsorgsgiverne er oppmerksomme og kjærlige mot søskenet, og viser interesse for det søskenet er opptatt av.

Søskenet kan forstå det nyfødte barnet bedre

Det er ikke bare foreldre som kan ha utbytte av å utforske hvordan den nyfødte kommuniserer med kroppsspråket, og hva spedbarnet trenger fra sine omgivelser. Gjennom å inkludere søsken kan NBO være en arena der eldre søsken, som er utviklingsmessig mottakelige for det, blir med på å utforske og lære om nettopp dette.

På denne måten kan søsken forstå det nyfødte barnet bedre, noe som gir bedre forutsetninger for å inngå i et godt samspill med barnet. Slik kan søsken i tillegg oppleve den nye familietilværelsen som mer forutsigbar. Derfor bør klinikerens tilstrebe at det som formidles under NBO, kan forstås av tilstedeværende søsken.

Det kan være krevende for foreldre å utvide familien med flere barn. Ved å inkludere søsken i NBO kan klinikerens være en rollemodell både for hvordan søsken kan støttes i møte med den nyfødte, og for hvordan de voksne kan fasilitere et godt samspill mellom familiemedlemmene.

Noen foreldre opplever fødselsdepresjon eller andre psykiske utfordringer. Andre kan ha med seg erfaringer fra en vanskelig oppvekst, og søker støtte i hvordan de nå kan være den omsorgsgiveren de ønsker for sine egne barn.

Foreldrenes eget strev kan i noen tilfeller bidra til at det forventes mer av eldre søsken enn hva som er hensiktsmessig ut fra søskenets faktiske utviklingsnivå. Klinikeren kan nyansere disse forventningene i møte med familien. Slike forventninger kan eksempelvis handle om søskenets evne til å mentalisere eller regulere seg selv, nå som barnet er storesøsken og dermed har blitt «stor gutt» eller «stor jente».

Søskendeltakelse avhenger av flere faktorer

En rekke faktorer har betydning for hvordan NBO, med sine atferdskomponenter og veiledningsaspekter, kan tilpasses den unike familien.

Foreldrenes strev

Foreldrenes eget strev og opplevde stress i familiesituasjonen er av betydning for om og hvordan søsken kan inkluderes i NBO. At søsken deltar, kan være et stressende element dersom foreldrene strever selv.

Et eksempel på dette er når foreldrene blir overveldet av ulike omsorgsoppgaver for flere barn samtidig, og dermed kan havne utenfor sitt toleransevindu. Et annet eksempel er når foreldrene strever med å bidra reguleringsstøttende for tilstedeværende søsken som har behov for dette.

Disse eksemplene illustrerer hvordan det ved søskeninkludering noen ganger kan være utfordrende å nå målene med NBO når foreldrene strever selv. Hvordan foreldrene møter barna sine og bidrar regulerings- og utviklingsstøttende, er av betydning for hvordan klinikerens bør håndtere en eventuell søskendeltakelse.

Søskenets emosjonelle trygghet og temperament

Tilknytningstryggheten og den emosjonelle tryggheten hos søsken er viktig for hvordan klinikerer håndterer deres deltakelse. Emosjonell trygghet handler om organiseringen og betydningen av barnets følelser, handlinger, tanker og fysiologiske reaksjoner, og er noe søsken bruker for å regulere sine funksjoner i sosiale sammenhenger (4).

Å inkludere søsken som har spesifikke utviklingsvansker, kan komplisere gjennomføringen, men det betyr ikke nødvendigvis at inkluderingen er uhensiktsmessig. Jeg mener derimot at noen søsken aldersmessig, og dermed også utviklingsmessig, er for unge til at klinikerer på en fruktbar måte får arbeidet med relasjonen mellom spedbarnet og søskenet gjennom selve anvendelsen av NBO.

«Søskenet kan være utenfor sitt toleransevindu og dermed ikke tilgjengelig for det NBO innbefatter.»

Dette innebærer også at disse søsknene ikke får utbytte av å utforske hvordan spedbarnet kommuniserer med kroppen sin, og hva spedbarnet trenger fra sine omgivelser.

Metoden er utfordrende å gjennomføre dersom tilstedeværende søsken har et stort reguleringsstrev. Da kan det være vanskelig for foreldrene både å være reguleringsstøttende for det eldre barnet og samtidig være tilgjengelig for det NBO innbefatter. I slike tilfeller kan det i tillegg være at søskenet er utenfor sitt toleransevindu og dermed ikke tilgjengelig for det NBO innbefatter.

Det er rimelig å anta at barns temperament kan være involvert i reguleringsvansker og tilgrensende problemområder i sped- og småbarnsalderen (5). Temperament forstås som identifiserbare, stabile reaksjonstilbøyeligheter.

Thomas og medarbeidere har skildret ni ulike atferds- og responskategorier hos de minste barna: aktivitetsnivå, tilnærming/tilbaketrekning, rytmisitet, tilpasningsevne, terskel, intensitet, stemningsleie, distraherbarhet og oppmerksomhetsspenn/vedvarenhet (6). Samspillet mellom medfødte temperamentsdisposisjoner og miljøpåvirkninger er viktig for å forstå søskens atferd og utvikling (5, 6). Dette har igjen betydning for hvordan søsken kan inkluderes.

Olafsen og medarbeidere beskriver hvordan temperamentsbegrepet er relevant for det praktiske arbeidet med de minste barna, og hvordan kunnskap om det unike barnets atferdsdisposisjoner kan anvendes i både forebygging og behandling (5). Blant annet kan klinikerens, basert på observasjoner av dagligdagse situasjoner, beskrive søskenets typiske reaksjonsmåte og atferdsmessige individualitet. På denne måten kan søskenets bidrag i samspillet bli forstått og erkjent, noe som kan påvirke foreldrenes forventninger og måtene de møter søskenet på.

Et eksempel på søskendeltakelse i NBO

Jeg vil videre illustrere hvordan søsken kan inkluderes, med et eksempel fra klinisk praksis.

Spedbarnet ligger på en matte, mens far, storesøster på rundt tre år og jeg sitter på gulvet rundt barnet. NBO-gjennomføringen er allerede godt i gang. Jeg har planlagt å fortsette med atferdskomponenten «orientering mot stemme».

«Faren kaller på barnet i den samme rytmen som storesøsteren.»

Jeg foreslår at faren og storesøsteren setter seg sammen ved den ene siden av spedbarnet, som er på motsatt side av den retningen spedbarnet nå lener hodet sitt mot. Faren og storesøsteren gjør dette. Storesøsteren lener seg inn mot faren, og faren har armene rundt storesøsteren.

Jeg oppfordrer dem til å bruke spedbarnets navn og snakke til spedbarnet fra siden for å se hva som skjer. Faren kaller på barnet sitt, mens storesøsteren observerer først. Så blir storesøsteren også med på å kalle på barnet. Faren kaller på barnet i den samme rytmen som storesøsteren.

Spedbarnet blir motorisk roligere, og øynene beveger seg ikke like mye rundt i rommet. Jeg setter ord på at barnet lytter til faren og storesøsteren, og at det trenger litt tid på seg.

Faren og storesøsteren fortsetter å kalle på spedbarnet. Barnet snur hodet sakte til midtstilling. Når barnets hode har nådd midtstilling, krabber storesøsteren bort til barnet og lener hodet sitt frem og over barnet, slik at barnet nå ser på storesøsteren.

Storesøsteren sier hei, og stryker spedbarnet på hodet. Barnet er fremdeles motorisk rolig, ser på storesøsteren, og jeg observerer ingen hudforandringer eller endring i pust.

«Spedbarnet blir mer motorisk aktivt og smiler mot faren og storesøsteren.»

Jeg setter ord på at storesøsteren er opptatt av barnet, og at barnet snudde seg for å finne storesøsteren og faren. Jeg setter også ord på at det ser ut til at storesøsteren er veldig glad i barnet, og med en emosjonell inntonning formidler jeg at det var godt for barnet å få en kos av storesøsteren.

Storesøsteren krabber tilbake til faren, og de fortsetter å snakke til barnet fra siden. Barnet snur seg videre i deres retning. Til slutt har barnet snudd hodet sitt så langt til siden at det finner storesøsteren og faren, og øyekontakt mellom dem oppnås.

Faren smiler og blir en tone lysere i stemmen. Storesøsteren ser på og følger med på barnet. Spedbarnet blir mer motorisk aktivt og smiler mot faren og storesøsteren.

Jeg sier ikke noe nå, men lener meg litt tilbake, slik at de kan være sammen i samspillet etter at barnet fant dem. Etter hvert setter jeg ord på at spedbarnet snudde seg for å finne storesøsteren som snakket til barnet, og at barnet er veldig glad i sin storesøster. Storesøsteren smiler, mens hun fortsetter å se på barnet og samtidig lener seg inntil faren.

Storesøsteren blir inkludert i familien

Målet med denne atferdskomponenten var blant annet å styrke relasjonen mellom familiemedlemmene. Jeg hadde besluttet at komponenten kunne utføres av faren og storesøsteren i stedet for av meg, fordi jeg vurderte det slik at faren ville kunne følge mine veiledninger og samtidig ivareta storesøsteren, og fordi spedbarnet fremsto som å være i stand til å respondere robust og forutsigbart.

Det at spedbarnet blir oppmerksom på og snur seg mot familien, styrker relasjonen mellom dem, sammenliknet med om dette skulle bli utført av meg. NBO kan når denne atferdskomponenten gjennomføres, være en god arena for å styrke relasjonen mellom den nyfødte og storesøster eller storebror, i tillegg til å forebygge søskensjalusi.

I dette kliniske eksempelet blir storesøsteren inkludert som en viktig del av familien, og hun får støtte av faren i sin utforskning av hva som skjer når de sammen snakker til barnet. Det positive som uttrykkes i samspillet mellom søsknene, blir satt ord på. Slik blir storesøsterens positive atferd og omsorg rettet mot spedbarnet rost og anerkjent, noe som også kan styrke relasjonen mellom dem.

Jeg må, som kliniker, hele veien vurdere hva det fokuseres på. Hvordan jeg ordlegger meg, er viktig for å styrke relasjonen mellom storesøsteren og omsorgsgiveren, storesøsteren og spedbarnet, omsorgsgiveren og spedbarnet samt familien og meg.

Gjennomføringen ble tilpasset storesøsteren

Under «optimale» forhold ville denne atferdskomponenten blitt utført uten at noen forstyrret spedbarnet mens det lyttet og arbeidet med å snu seg mot og finne familien sin. Det at storesøsteren krabber bort og lener hodet sitt over spedbarnet, slik at spedbarnet ser og blir oppmerksom på storesøsteren mens barnets hode ligger i midtstilling, kan virke forstyrrende for barnets prosjekt med å orientere seg mot stemmen som opprinnelig kom fra siden. Samtidig ble dette en gylden mulighet til å gi næring til relasjonen mellom søsknene.

Jeg tolket denne situasjonen slik at storesøsteren ønsket at spedbarnet skulle lykkes med å finne familien sin, og at storesøsteren derfor beveget seg inn i barnets synsfelt for å formidle at hun var der, og for å få spedbarnets oppmerksomhet.

«Proessen kan ‘vanne’ tilknytningssystemet mellom spedbarnet og faren.»

Jeg vurderte det som viktigere å fokusere på relasjonen mellom søsknene og å anerkjenne den positive atferden og omsorgen som storesøsteren viste spedbarnet, heller enn å gi en mild veiledning om at storesøsteren kunne sette seg sammen med faren igjen for å fortsette gjennomføringen av atferdskomponenten (noe som nok ikke ville bidratt relasjonsstyrkende mellom søsknene).

Storesøsterens atferd blir møtt med fleksibilitet, der jeg tilpasser meg henne. Det er heller ikke tegn på at storesøsteren gjør at spedbarnet blir stresset, noe som styrker min vurdering om å fokusere på storesøsterens positive atferd overfor spedbarnet og relasjonen mellom dem.

Jeg tolket det som at både faren, storesøsteren og spedbarnet ble glade og entusiastiske da spedbarnet mestret å orientere seg mot stemmen fra familien og det ble opprettet øyekontakt mellom dem. Denne tolkningen var blant annet basert på at faren smilte bredere og hadde et lysere toneleie da de oppnådde øyekontakt, og at barnet ble mer motorisk aktivt og smilte tilbake til far.

I denne situasjonen valgte jeg å lene meg litt tilbake og la familien være i sitt gode samspill, og lot dem vise frem sin delte glede og sitt gode samspill foran meg. Etter hvert ble jeg mer deltakende igjen og satte blant annet ord på hvor godt det var for spedbarnet å finne faren og storesøsteren, og hvor mye de betyr for barnet. Hele denne prosessen kan styrke relasjonen mellom spedbarnet og storesøsteren, og «vanne» tilknytningssystemet mellom spedbarnet og faren.

Søskendeltakelse kan bære frukter

Søskendeltakelse i anvendelsen av NBO kan bære frukter. Samtidig må klinikerens være oppmerksom på eventuelle forhold som kan komplisere dette, eller til og med indikere at det ikke er hensiktsmessig å inkludere søsken.

Et eksempel fra klinisk praksis har illustrert hvordan søsken kan inkluderes. Jeg håper at dette kan bane vei for fremtidig søskendeltakelse ved bruk av NBO.

Referanser

1. Nugent JK, Keefer CH, Minear S, Johnson LC, Blanchard Y. Manual for NBO (Newborn Behavioral Observations). Nyfødtes atferd og tidlige relasjoner. Oslo: Gyldendal; 2018.
2. Orvik BH. NBO kan lære foreldre å forstå det nyfødte barnets signaler bedre. Sykepleien. 2021. Tilgjengelig fra: <https://sykepleien.no/fag/2021/03/nbo-kan-laere-foreldre-forsta-det-nyfodte-barnets-signaler-bedre> (nedlastet 10.05.2021).

3. Zero to Three. Diagnostic classification of mental health and developmental disorders of infancy and early childhood. DC:0-5. Washington D.C.: Zero to three; 2016.

4. Smith L. Tilknytning og omsorg for barn under tre år når foreldre går fra hverandre. Tidsskrift for Norsk psykologforening. 2010;47(9):804-11.

5. Olafsen KS, Torgersen AM, Ulvund SE. Temperament som bidrag i en skreddersydd spedbarns- og småbarnspraksis. Tidsskrift for Norsk psykologforening. 2011;48(9):848-55.

6. Thomas A, Chess S, Birch HG, Hertzog ME, Korn S. Behavioral individuality in early childhood. New York: New York University Press; 1963.